

LEONAS ŽUKLYS

ISTORIJA IR DAILININKAS

LEONAS ŽUKLYS

Skiriama Leono Žuklio 95-mečiui

LIETUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS

Sudarytojai:

Leonas Žuklys, dr. Jolanta Bernotaitytė

Fotografas Arūnas Baltėnas

Vertėja Aušra Simanavičiūtė

Redaktorė Nijolė Deveikienė

Maketuotoja Virginija Lapušauskienė

I viršelyje: Leonas Žuklys. 1973. Fot. Marius Baranauskas. Fotografija iš Žuklių šeimos archyvo

IV viršelyje: *Prisiminimai*. 2013. Bronza. Žuklių šeimos nuosavybė

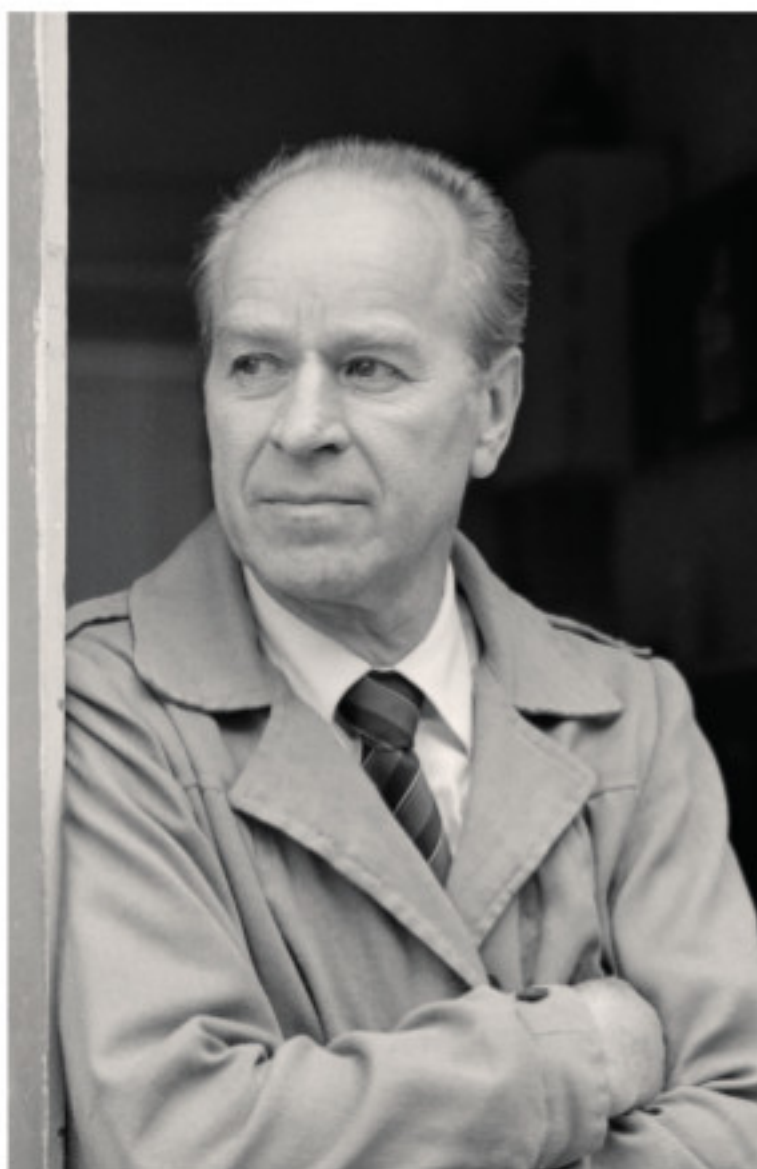
© Lietuvos nacionalinis muziejus, 2017

ISBN 978-609-478-002-8

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

Turinys

Įvadas į skulptoriaus kūrybą. <i>Jolanta Bernotaitytė</i>	7
Istoriniai portretai	13
Teminė kūryba	83
Pedagoginė veikla	141
Parodos	170
Literatūra	172
Iliustracijų sąrašas	174
Introduction to the sculptor's oeuvre. <i>Jolanta Bernotaitytė</i>	178

Leonas Žuklys. 1987
Fot. Marius Baranauskas

Įvadas į skulptoriaus kūrybą

Jolanta Bernotaitytė

Leono Žuklio kūryba ne iš tų, kuri aplenkdamą autorių prabyla pirmoji. Subtili raiška, kaip ir pats skulptorius, veriasi lėtai, pokalbis po pokalbio, ža-dindami gyvenimo harmonijos ilgesį ir kūrybos prasmės apmąstymus. Menininko darbai – tarsi lietus gamtai ir žmogui. Įprastas ir savaip kasdieniškas, prisodrintas pozityvios monotonijos ir aiškumo, bet kartu nenuspėjamas, gaubiamas trapios grožio bei visatos paslapties. Pačiam autoriui, regis, nesvetima šio gamtos reišk-inio prigimtis, kurio priedermė – malšinti troškulį, kurti natūralią pusiausvyrą, užtikrinti tęstinumą. Apdovanotas gamtos ir meno cikliškumo pajauta, intuityviai prisiimdamas atsakomybę už tradicinių vertybių puoselėjimą, tikįs savo idėjomis ir nebijąs susitapatinti su užsitęsusių lietuvių, skulptorius jautriai apmąsto žmogiškąją būtį, įamžina tuos veidus ir vardus, kurie užpildo laiko tėkmės tuštumą. Ši atminties išraiška, išsaugojusi individualios ir bendruomeninės patirties ženklus, Žuklio kūrybos visumą paverčia atskiru kūrinium, turtingu žmonijos istorijos fragmentu, be kurio tautos praeities ir savęs pažinimas taptų gerokai seklesnis.

Žuklys priklauso dar prieškarinio Lietuvoje spėjusių išaugti jaunuolių kartai, kuri brendo katalikiškų kaimo tradicijų, vaizdingos gamtos, įstabių vietos bažnyčių ir liaudies meno apsuptyje. Šios kartos menininkų likimai patys įvairiausi, jie iliustruoja savitą ir prieštarinę Lietuvai dailės raidos tarpsnį, kai po Antrojo pasaulinio karo susiklostė naujos sąlygos kūrybai, sustiprėjo realistinio meno pozicijos, pakito oficialiosios dailės reikalavimai. Dėl individualaus santykio su tuo-metine aplinka, ryškiai besiskiriančių nuostatų dailės raidos atžvilgiu šis laikotarpis kupinas unikalių meninių patirčių. Viena jų – palyginti nuosekli ir nekonfliktiška skulptoriaus Žuklio kūrybinė biografija, lygiagrečiai pasakojanti menininko šeimos istoriją, kurioje daug dėmesio skirta moralės ugdymui, akcentuojant tarpusavio pagarbą, susikalbėjimą, toleranciją.

Leonas Žuklys gimė 1923 m. kovo 19 d. Rokiškio apskrityje, Obelių valsčiuje, Degučių kaime. Čia būsimo dailininko vaikystė prabėgo kartu su broliais Vladu, Albertu, Lionginu ir Juliumi. Tėvai Veronika ir Pranas Žukliai, darbštūs ir nagingi aukštaičiai, sūnams nuo mažens skiepijo meilę darbui ir grožiui. Abu išsiskyrė kaip platesnio akiračio žmonės, matę aristokratišką bendravimo kultūrą bei prabangą, – pora susipažino, susituokė ir kurį laiką gyveno Petrograde, kur Pranas dirbo auksakalio darbus, tarnavo grafo namuose. Motina buvo puiki audėja. Tėvas gamino įvairius medinius padargus, statinaites, baldus, drožinėjo skulptūreles, mėgo groti ir dainuoti. Tėvo skatinami visas penketas išmoko muzikuoti bent vienu instrumentu, susibūrė į kapelą; vyresnieji Vladas ir Albertas anksti pamėgo drožybą. Žuklių šeimoje buvo puoselėjamos ne tik tradicinės šeimos vertybės, bet rūpinamasi ir vaikų švietimu. Berniukai lankė Aleksandravėlės pradžios mokyklą, semdavosi žinių iš laikraščių ir žurnalų. Kartą motina dešimtmetį Leoną nusivežė į Rokiškio bažnyčią, išpuoštą belgų meistrų Josefo ir Ludwiko Goyersų darbais, jų ąžuolinės skulptūros būsimam skulptoriui paliko neišdildomą įspūdį. Tėvai neliko abejingi vaikų meninei prigimčiai – kai už prezidentui Antanui Smetonai siūstus drožinius Albertui buvo pasiūlyta stipendija dailės studijoms, jie sūnų išleido į Kauno dailiųjų amatų mokyklą. Čia jis mokėsi trejus metus, o 1941 m. įstojo į Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutą. Brolio padedamas, pramoko piešti ir Leonas, 1942 m. jis taip pat pasirinko institutą, o dar po dvejų metų tuo pačiu keliu pasuko ir vyriausias brolis Vladas. Deja, Alberto gyvenimas baigėsi tragiškai, nesulaukęs nė trisdešimties gabus jaunuolis sunkiai susirgo ir mirė.

Brolio mirtis Leoną stipriai sukrėtė ir jo ateitį paženklino lemties žyme. Anot dailininko, ši istorija atmintyje liko kaip vienas skaudžiausių jaunystės patyrimų, išmokė prisiimti atsakomybę, tačiau joje glūdinčia gyvenimiška išmintimi jis mielai dalijasi, tikėdamas, jog ši skatina susimąstyti. Besirengdamas savo sužadėtuvėms brolis Albertas susapnavo, jog tai progai nupirkti žiedai surūdijo. Likus savaitei iki lemtingos dienos jis susirgo plaučių uždegimu. Nujausdamas, kad neišgyvens, Leonui spėjo palinkėti: „Tu ir už mane atidirbsi.“ Mirė sužadėtuvėms skirtą dieną, 1948 m. balandžio 10-ąją. Tokiu būdu, dar nebaigęs studijų, Leonas Žuklys perėmė

brolio pareigas ir tapo Kauno dailės mokyklos piešimo dėstytoju. Užsirekomendavęs kaip geras pedagogas, po pusmečio Leonas buvo pakviestas dėstyti Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės institute. Iš pradžių mokslus, o vėliau kūrybą skulptorius ilgus metus derino su pedagogine veikla. Tarp pirmųjų mokinių sutiko savo būsimą žmoną Mariją Straigyte, ištikimą gyvenimo ir kūrybos bendražygę.

1949 m. Žuklys apgynė diplominį darbą – dekoratyvinį bareljefą *Tapyba* – ir užbaigė studijas su pagyrimu. Per studijų metus sukaupė ne didelį kūrybinį bagažą – sukūrė Kristaus skulptūras Antazavės ir Antavilių bažnyčioms (1943), Antano Strazdelio horeljefinį portretą (1948), mokytojo Juozo Mikėno žodžiais tariant, tuomet „geriausią Strazdelio portretą“. Jaunam dailininkui tai buvo stiprus paskatinimas judėti į priekį, atsidėti individualaus kūrybinio kelio paieškoms. Nuo mažens pamėgęs medį, Žuklys pratęsė šios plastinės medžiagos galimybių paieškas ir ilgainiui pajuto didžiulę simpatiją portreto žanrui. Ypač ryškiai skulptoriaus talentas atsiskleidė skobiant ąžuolinius tekintojo Sergejaus Tarnausko (1954), tėvo (1957), Rusnės žvejų (1961–1963) portretus.

Tikrą kūrybinį džiaugsmą Žuklys patyrė kurdamas Vinco Mykolaičio-Putino portretą iš natūros. Įamžinti rašytoją jam pasiūlė giminaitis poetas Paulius Širvys. Dar ilgai nesiliovė stebėtis, kodėl jam, pradedančiam dailininkui, Mykolaitis-Putinas sutiko pozuoti. Iš pradžių sekėsi sunkiai, tačiau antruoju bandymu (1958) tiek pats autorius, tiek jo modelis liko patenkinti. Dėl atidaus žvilgsnio į žmogaus išorę ir vidų, putiniškos nuotaikos perteikimo kūrinį vėliau išgyrė Žuklio kūrybą tyrinėjęs skulptorius Konstantinas Bogdanas; pats rašytojas užsisakė net du skulptūros egzempliorius, portretas buvo išlietas iš bronzos. Žuklio kūriniai atitiko ano meto estetines nuostatas, gana anksti pateko į sąjungines ir respublikines parodas, buvo gerai vertinami.

Įgijęs drąsos ir pasitikėjimo, menininkas į savo dirbtuvę ėmė kviesti pozuoti kolegas, kitus žinomus žmones. Portretavimas iš natūros skulptoriaus kūryboje pamažu užėmė vis svarbesnę vietą. Ankstyvajame laikotarpyje Žuklys dažniau kūrė apvaliąją skulptūrą, ieškojo plastikos priemonių vaizduojamojo fiziniam panašumui ir psichologinei būsenai perteikti. Nuo 8–9 dešimtmečio pamėgo plokštuminį

vaizdavimą, ieškojo naujų šrifto, bareljefo pagrindo formos sprendimų, detalėmis bandė paryškinti tai, kuo portretuojamasis išsiskiria iš kitų. Taip darbuose atsirado architektūrinių formų, daiktų užuominos, irzlios ir glotnios faktūros, raiškūs fono siluetai bei autentiški parašai, kurių pirmąjį padėjo tapytojas Antanas Gudaitis, leisdamas suprasti, jog kūrinį laiko baigtu.

Skulptorius išbandė įvairias technikas – medį, molį, gipsą, metalą, akmenį. Tačiau jo meninė kalba išliko paprasta, realistiška. Būdamas taikaus ir jautraus būdo, panašaus santykio ieškojo ir su kūryba. Nesivėlė į tuometines socrealizmo ir modernizmo kovos peripetijas, ieškojo kuo tauresnio priėjimo prie universalių vertybių. Laikmečio situacija skatino natūralistines vaizdavimo manieras, bet žavėjimasis prancūzų menininko Auguste'o Rodino meniniais ieškojimais dailininko kūrybą praturtino impresionistiniais atspalviais, neleido nutolti nuo dvasinio pasaulio pajautimo, o veikiamas mokytojo Juozo Mikėno įtakos, skulptorius pamėgo formą bendrinti ir dekoratyvinti, savo kūriniais suteikdamas metaforiško skambesio ir rimties. Šie bruožai ryškiau atsiskleidė teminėje ir monumentaliojoje kūryboje.

Žuklio plėtojamų temų spektras nėra platus. Tai – kaimo buitis, darbas, šeima – kūrybinė niša, kurios užpildymas glaudžiai susijęs su žmogaus vaizdavimu. Būdinga, jog menininko kūryboje skulptūrinės variacijos darbo tema (*Talkininkė*, 1963; *Darbininkas*, 1967; *Duona*, 1969) glaudžiai persipina su šeimos, gyvenimo santarvėje įvaizdžiais (*Giedrios viltys*, 1965; *Motina*, 1973; *Taikioje žemėje*, 1982 ir kt.), o kaitos ir amžinybės prisilietimą galime išvelgti stebėdami žinomų žmonių veidus arba, priešingai, Žuklių šeimos portretų galerijoje atpažindami visuomenei žinomus žmones.

Pati jautriausia Žuklio skulptūroje plėtojamos žmogaus temos dalis – motinystė, kurios ėmėsis sukūrė ir vieną platesnės minties simbolinį kūrinį *Svaja* (1991). Tai vienas paslaptinčiausių menininko darbų, pulsuojančias intymumu ir neįprasta emocine jėga. Skulptūroje akivaizdžios užuominos į laukimą ir viltį, o gal netektį ir nusiminimą – tai būsenos, padedančios atrasti gyvenimo tiesą ir kartu esmę. Elegantiškai, darniai sukomponuotai kompozicijai intrigos ir provokatyvus

Skulptorius Leonas Žuklys savo studijoje. 2013
Fotografas nežinomas

skambesio teikia subtilios aliuzijos į kūniškumo pavidalus, prieštarigus jausmus dar labiau sustiprina vidinės šilumos įkūnijimas granito luite.

Nesuklysimė teigdami, jog siužetinė Leono Žuklio kūrybos linija – žmonijos paveikslas, o prasminis akcentas – negęstantis tikėjimas gėriu, pasaulio vienove. Ši savita dokumentikos ir kūrybos samplaika prieš žiūrovo akis iškyla tarsi idiliškos visuomenės vaizdinys, kuriame vyrauja pasitikėjimas, tarpusavio supratimas, visuotinė darna. Netiesiogiai, bet suprantamai dailininkas primena, kad šių dienų pasaulyje žmogus pamiršta savo prigimtį. Pirmapradžio ryšio su gamta praradimas ardo žmonių santykius, sėja vidinį nerimą ir abejones. Darbas, šeima, laikinumas ir amžinybė – visų laikų universali savęs atradimo ir įprasminimo formulė, būtent ją kaip pamatą savo kūryboje pasitelkia skulptorius ir reiškia tylų apmaudą, kad visuomenė atsisako tikrųjų vertybių. Žuklio kūryboje nerasime apokaliptinių pranašysčių, galbūt todėl, kad jo kūryba užgimsta be perdėtos kančios, tarsi lietus, kurio būtinybės niekas nediskutuoja. Kad ir koks jis bebūtų – netikėtas ir varginantis, išsiilgtas, bet nesulaukiamas...

2013-aisiais, minint Leono Žuklio 90 metų sukaktį, Lietuvos nacionaliniame muziejuje buvo surengta menininko personalinė paroda, kurios pagrindu parengta ši publikacija. Dviem kryptimis besišakojanti kūryba nulėmė albumo struktūrą. Pirmoji knygos dalis *Istoriniai portretai* pristato kūrinius, kuriuose įamžinti žymūs kūrėjai, mokslininkai, visuomenės veikėjai. Tai neįkainojamos ikonografinės vertės dokumentai, svariai praturtinantys mūsų inteligentijos portretų galeriją. Antroji, sąlyginio pavadinimu *Teminė kūryba*, liudija XX a. žmonijos, tautos, individų vertybinius pasirinkimus. Atskiru pluoštu knygoje sugulę skulptoriaus pedagoginę veiklą atspindintys dokumentai iliustruoja vieną iš jų.

Istoriniai portretai

Poetas kunigas Antanas Strazdelis. 1948
Gipsas

Rašytojas akademikas Vincas Mykolaitis-Putinas. 1958
Variuota terakota

Rašytojas akademikas Vincas Mykolaitis-Putinas. 1957
Medis

Choro dirigentas profesorius Konradas Kaveckas. 1966
Terakota

Dailininkė docentė Irena Trečiokaitė-Žebenkienė. 1963
Medis

Geologas, etnologas, profesorius Ignas Domeika. 1973
Aluminis

Paminklas botanikui profesoriui Adomui Hrebniškiui. 1960

Bronza, granitas. Arch. Jonas Straviškas. Ignalinos r., Rojaus k.

Gydytoja akademikė Valentina Nasonova. 1967
Aliuminis

Gydytojas profesorius Kazys Ambrozaitis. 1977
Variuotas aliuminis

Gydytojas profesorius Kazys Ambrozaitis. 1977
Medis

Chirurgas profesorius Augustas Pronckus. 1962
Medis

Lipdant profesoriaus A. Pronckaus biustą. 1961

Fotografas nežinomas

Botanikas profesorius Povilas Snarskis. 1980
Variuotas aliuminis

Botanikas akademikas Alfonsas Merkys. 1977
Variuotas aliuminis

Chirurgas akademikas Vladas Kuzma. 1980
Variuotas aliuminis

Astronomas, matematikas, akademikas Paulius Slavėnas. 1981
Vairuotas aliuminis

Generolas majoras Petras Petronis. 1985
Variuotas aliuminis

Generolas majoras Vladas Karvelis. 1968
Terakota

Poetas Julius Janonis. 1981
Gipsas